

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

VIETNAM – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2021

I. SAMMANFATTNING

Vietnam är en kommunistisk enpartistat. Respekten för de mänskliga rättigheterna uppvisar allvarliga brister. Människorättsförsvarare, journalister och andra medieaktörer grips och döms regelmässigt på godtyckliga grunder. Trenden på senare år är att antalet frihetsberövanden ökar och utdömda fängelsedomar för brott mot nationell säkerhet blir längre. Definitionen av brott mot nationell säkerhet är vag och brottsrubriceringen används för att inskränka mötes- och yttrandefriheten.

Media är statskontrollerad och självensur är vanligt förekommande. Internetanvändningen är utbredd men nätet kontrolleras och filtreras med stöd i lag. Trots detta deltar allt fler personer i samhällsdebatten och uttrycker sina åsikter, inte minst genom sociala medier. Sociala frågor, och andra frågor som bedöms som mindre politiska, kan generellt diskuteras mer öppet. Övervakning och kontroll av civilsamhället sker systematiskt.

Rättegångar lever inte upp till internationell standard. Häktningstiderna är ofta långa och kan i känsliga fall, såsom för brott mot nationell säkerhet, vara på obestämd tid. Domstolarna står under kommunistpartiets inflytande och allmänhetens förtroende för rättsväsendet är lågt. Dödsstraff tillämpas. Enligt trovärdiga vittnesmål förekommer tortyr och annan omänsklig eller förnedrande behandling i polisförvar, fängelser och drog rehabiliteringscenter. Korruption är ett

utbrett problem i alla delar av samhället, även om insatser görs för att stävja problemen.

Kvinnors och barns möjligheter att åtnjuta sina mänskliga rättigheter förbättras successivt. Jämställdhetsfrågor debatteras såväl i media som på myndighetsnivå. Många problem kvarstår, som sexuell exploatering av barn, människohandel i sexuellt exploateringssyfte, våld mot kvinnor i nära relationer och en kraftig underrepresentation av kvinnor inom det politiska ledarskapet på alla nivåer. Effekterna av covid-19 pandemin har drabbat kvinnor och flickor oproportionerligt hårt. Situationen för hbtqi-personer har förbättrats på senare år och ny lagstiftning förbereds för att stärka transpersoners rättigheter.

Steg tas för att förbättra villkoren på arbetsmarknaden. En stärkt arbetslagstiftning trädde i kraft 2021 och Vietnam har åtagit sig att ratificera ILO:s konvention nummer 87 om föreningsfrihet senast 2023.

Vietnams starka ekonomiska tillväxt har medfört en kraftig minskning av antalet personer som lever i fattigdom. De socioekonomiska klyftorna är dock stora, och växande. Levnadsstandarden varierar kraftigt, inte minst mellan stad och landsbygd. Det finns fortsatt betydande skillnader i avseende exempelvis hälsa, utbildning, sysselsättning och levnadsstandard mellan personer som tillhör etniska minoriteter och den övriga befolkningen. Även personer med funktionsnedsättning löper dubbelt så hög risk som andra att drabbas av fattigdom och har svårare att få tillgång till sjukvård, utbildning och arbete.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendet i Vietnam är inte oberoende utan står under inflytande från kommunistpartiet. Högsta domstolen är den högsta juridiska instansen med ett stort antal provins- och distriktsdomstolar under sig. Det finns även militärdomstolar. Partiet och regeringen, i synnerhet departementet för inrikes säkerhet, har ofta ett direkt inflytande över tjänstetillsättningar inom rättsväsendet, gripanden och domslut.

Domstolarnas ställning är svag, vilket i kombination med bristande kapacitet, utbredd korruption och ett starkt politiskt inflytande, leder till allvarliga brister i rättssäkerheten. Medborgares möjlighet att hävda sina

rättigheter, få en rättvis prövning och överklaga myndighetsbeslut är kraftigt begränsade. Ett stort antal av de klagomål som framförs rör landrättigheter, som förblir en av de känsligaste frågorna i Vietnam. Vietnam rankas 2021 på plats 88 av 139 granskade stater i *World Justice Projects* rättsstatsindex.

Trots omfattande reformarbete med stöd från det internationella samfundet, inklusive EU, är rättssystemet fortsatt svåröverskådligt med en rad olika, mycket detaljerade normativa föreskrifter. Allmänhetens förtroende för rättssystemet är lågt, vilket bland annat får som konsekvens att människor söker lösa tvister och konflikter utanför rättssystemet. Det är inte ovanligt att den sedvanerätt som då i stället tillämpas diskriminerar kvinnor. Sedvanerätten har särskilt stor betydelse för personer som tillhör etniska minoriteter i frågor som rör landrättigheter, äganderätt, vigselrätt, arvsrätt och avtalsrätt.

Korruption är straffbart enligt lag. Tillämpningen brister dock och korruption fortsätter att vara ett utbrett problem i alla delar av samhället. Vietnam rankades 2021 på plats 87 av 180 granskade stater i *Transparency Internationals* index över upplevd korruption – att jämföra med plats 104 året innan.

Det finns en uttalad politisk vilja att bekämpa korruption och flera uppmärksammade korruptionsfall inom partiet, samhällsinstitutioner och företag har lett till ett ökat fokus på frågan. Sedan 2009 pågår ett samarbete med UNDP för att bland annat främja och mäta framsteg i korruptionsbekämpningen på regional nivå. Studier visar på stora skillnader mellan olika regioner, där framsteg görs på vissa håll medan stora utmaningar kvarstår på andra. Vissa bedömare menar emellertid att ansträngningarna är politiskt motiverade och i huvudsak används för att undanröja politiska motståndare. Det finns flera exempel på personer som åtalats och dömts för att ha uppmärksammat högnivåkorruption.

Rättssäkerhet

Rättegångar lever inte upp till internationell standard avseende rättssäkerhet. Häktningstiderna är ofta långa och kan i känsliga fall, såsom för brott mot nationell säkerhet, vara på obestämd tid.

Vietnamesiska medborgare tillåts i regel närvara vid rättegångar, med undantag för vad som bedöms vara särskilt känsliga fall. De senaste åren har emellertid pandemirestriktioner medfört att det blivit svårare för familjemedlemmar och internationella observatörer att få tillstånd att närvara vid rättegångar och besöka fängelser.

Det finns få advokater som är villiga att ta sig an människorättsrelaterade och andra känsliga fall, av rädsla för repressalier. Det finns uppgifter om att myndigheterna pressar försvarsadvokater att inte åta sig fall som bedöms som känsliga.

Alla har enligt lag rätt att få sin sak prövad i domstol. I praktiken varierar dock tillgången till rättssystemet. I synnerhet har personer som lever i fattigdom på landsbygden sämre möjligheter till domstolsprövning. Personer åtalade för brott mot nationell säkerhet har ofta sämre tillgång till juridiskt ombud och nekas ofta kontakt med familj och läkarvård. Trots att åtalade enligt lag har rätt till juridiskt ombud, förekommer det regelmässigt att rättegångar hålls utan närvaro av juridiskt ombud.

Enligt lag ska en person betraktas som oskyldig tills motsatsen bevisats. Förhör som hålls i officiella förhörssrum ska spelas in. Förhör som äger rum på andra platser ska spelas in om den misstänkte eller myndigheterna så begär. Det finns ingen ombudsmannaliknande funktion dit medborgare kan anmäla kränkningar av de mänskliga rättigheterna. En process för att skapa en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter har pågått under en lång tid, men någon sådan har ännu inte etablerats.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Även om det i ett fåtal fall förekommer att officiella företrädare åtalas och döms för övergrepp, är straffriheten utbredd. Detta gäller inte minst i fall som rör kränkningar av personer som tillhör marginaliserade grupper, såsom etniska minoriteter, eller personer som uppfattas som regimkritiker. FN:s tortyrkommitté har tidigare uttryckt oro över det låga antalet utredningar och åtal med anledning av anklagelser om tortyr.

Polis och säkerhetstjänst agerar i kommunistpartiets och regeringens intresse, och i princip med full straffrihet. Regelbundet rapporteras om

hur säkerhetstjänst och polis hotar eller angriper journalister och andra medarbetare för att ha rapporterat om företeelser som kan betraktas som känsliga för partiet, exempelvis landfrågor eller korruption.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Vietnam är en kommunistisk enpartistat. Inga politiska partier tillåts utöver kommunistpartiet. Oppositionell verksamhet är de facto förbjuden. Det finns ingen maktindelning mellan den lagstiftande, verkställande eller dömande makten.

Centralkommittén som utses av partikongressen består av 200 personer, varav 19 kvinnor. Centralkommittén utser partiets mäktiga politbyrå, vilken för närvarande består av 18 medlemmar, varav en kvinna. Traditionellt är makten centrerad kring och delad mellan partiets generalsekreterare, presidenten, premiärministern och parlamentets talman – samtliga poster som för närvarande innehas av män. I regeringen är två av 27 medlemmar kvinnor. Av nationalförsamlingens 500 ledamöter är 27 procent kvinnor.

Val genomförs vart femte år, det senaste i maj 2021, men betraktas inte som allmänna, fria och rättvisa. Samtliga val sker med betydande överinseende och inflytande från kommunistpartiet. Det finns ingen oberoende valmyndighet. Det är tillåtet för oberoende kandidater att kandidera till nationalförsamlingen, men de som tillåts göra det har som regel nära kopplingar till kommunistpartiet, även om de inte är partimedlemmar. Endast ett fåtal kandidater som inte är medlemmar av kommunistpartiet har någonsin blivit invalda. Åtminstone två oberoende kandidater frihetsberövades inför valet 2021. Rapporter förekommer om att ett flertal andra kandidater utsattes för hot och påtryckningar. Rösträttsåldern är 18 år och valbarhetsåldern är 21 år. Det officiellt rapporterade valdeltagandet är högt; över 95 procent av röstberättigade uppges ha deltagit i valet 2021.

Offentlig kritik mot partiet och partiets maktställning förekommer, inte minst på internet, men personer som kritiserar partiet eller utmanar dess

legitimitet riskerar trakasserier och långa fängelsestraff. De senaste åren bedöms det ha blivit svårare att öppet uttrycka samhällskritik utan risk för repressalier. Antalet frihetsberövanden, trakasserier, husarrestorer och liknande ökar generellt inför och i samband med partikongresser eller val till nationalförsamlingen. Så var fallet även 2021.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhällesorganisationer är formellt tillåtna och grundlagen föreskriver rätten att organisera sig. Samtidigt finns omfattande krav på registrering, restriktioner avseende finansiering och begränsningar vad gäller organisationernas verksamhet. Vietnam benämns som ”stängt” i den senaste rapporten från civilsamhällesnätverket CIVICUS.

Det finns ett välutvecklat partikontrollerat föreningsliv men civilsamhällesorganisationer som står oberoende från partiet eller inte är registrerade har svårt att verka öppet och ta emot stöd från andra länder och internationella organisationer. Civilsamhällets möjligheter att arbeta med känsliga frågor som press- och yttrandefrihet och andra politiska och medborgerliga rättigheter, liksom religiös verksamhet, är kraftigt begränsade. Registrerade civilsamhällesorganisationer kan i teorin ta emot internationellt stöd men detta försvåras i praktiken av mycket omfattande administrativa procedurer. Flera organisationer och nätverk rapporterar att de utsätts för konfiskering av material, razzior, frihetsberövanden och andra typer av hot och trakasserier.

Civilsamhällesorganisationer som verkar för frågor som bedöms som mindre politiskt känsliga, som exempelvis barns, kvinnors och hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter, har generellt lite större möjligheter att verka.

Trots begränsningar finns ett aktivt civilsamhälle och flera mer eller mindre informella nätverk som arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, men också miljö- och klimatfrågor, jämställdhetsfrågor, hbtqi-frågor och antikorrupcion. Samverkan och dialog mellan regeringen och civilsamhället förekommer inom vissa områden.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning är förbjuden enligt grundlagen och annan lagstiftning. Det är förbjudet att framtvunga vittnesmål och erkännanden och att tillämpa kroppsbestraffning. Trots det tyder ett flertal trovärdiga vittnesmål på att tortyr och annan omänsklig eller förnedrande behandling förekommer i polisförvar, fängelser och drogrehabiliteringscenter, ofta med full straffrihet för förövarna.

Fängelseförhållandena varierar mellan olika provinser i landet, men är generellt undermåliga. Överbeläggning, brist på mat och rent vatten samt dåliga sanitära förhållanden är återkommande problem. Familj och vänner tvingas ofta bidra med mat och det förekommer att interner krävs på mutor för att fängelseförhållandena ska bli mer humana.

Politiska fångar och fångar som anklagas eller döms för brott mot nationell säkerhet, blir enligt uppgift särskilt illa behandlade. Tortyr och annan omänsklig behandling, långa perioder av isolering och nekad kontakt med familj, advokater och hälsovårdspersonal uppges förekomma. Under covid-19 pandemin har utomståendes möjligheter att besöka Vietnams fängelser kraftigt begränsats, med hänvisning till smittskyddsåtgärder. Enligt uppgift har de pandemi-relaterade restriktionerna även lett till att viss medicin inte tillåtits levereras.

Vietnam är ett ursprungs- och, i mindre omfattning, destinationsland för människohandel. 80 procent av offren för människohandel bedöms vara flickor och kvinnor. Resor till Vietnam i syfte att sexuellt exploatera barn eller köpa flickbrudar förekommer, företrädesvis från andra asiatiska länder, inte minst Kina och Sydkorea, men också från Australien, USA och länder i Europa.

Insatser görs för att förebygga och bekämpa människohandel. Bland annat har straffen skärpts för människohandel i sexuellt eller ekonomiskt syfte. Under 2020 väcktes åtal om människohandel i 102 olika fall, varav 79 rörde sexuell exploatering. Vietnamesiska myndigheter för arbete,

krigsinvalider och sociala frågor tillhandahåller en telefonlinje dit personer kan ringa om de utsatts för brott, inklusive människohandel. En ny nationell handlingsplan mot människohandel för åren 2021–2025 antogs i februari 2021. Regeringen har också genomfört omfattande informationskampanjer för att förebygga människohandel.

Dödsstraff

Dödsstraff tillämpas. Sedan 2010 verkställs dödsstraff genom giftinjektion. Antalet brott för vilka dödsstraff kan utdömas har minskat över tid och omfattar idag 18 brott, bland annat mord, narkotikasmuggling, våldtäkt av minderåriga, spionage, korruption och ekonomisk brottslighet. Enligt *Amnesty International* utdömdes 87 procent av dödsstraffen under 2020 för narkotikarelaterad brottslighet. Även ”brott mot nationell säkerhet” kan i vissa fall leda till dödsstraff. Civilsamhällesföreträdare har kritiserat den vaga definitionen av detta brott.

Det finns ingen officiell nationell statistik kring dödsstraff i Vietnam, varför det är svårt att fastställa omfattningen. Enligt flera rapporter rör det sig om åtminstone omkring 100 verkställda avrättningar årligen de senaste åren. Åtminstone 1 200 personer uppges vänta på att få sin dödsdom verkställd.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Frihetsberövanden med hänvisning till vagt formulerade lagrum är systematiskt förekommande. Personer som betraktas som regimkritiker eller som ett hot mot nationell säkerhet är särskilt utsatta. Enligt flera samstämmiga uppgifter var omkring 250 så kallade samvetsfångar frihetsberövade i fängelse eller i andra institutioner vid slutet av 2021, vilket skulle innebära mer än en fördubbling sedan 2018. Under 2021 dömdes enligt *Human Rights Watch* minst 32 personer för att ha uttryckt kritik mot staten, och minst 26 personer greps på vad organisationen benämner som fabricerade politiska grunder. Bland dessa finns journalister och andra medarbetare, advokater, religiösa företrädare samt försvarare av demokrati, fackliga rättigheter, och landrättigheter.

Definitionen av brott mot nationell säkerhet är vid och bestämmelserna används regelmässigt för att frihetsberöva och döma människorätts- och demokratiförsvare. På senare tid har även personer som arbetar med tidigare mindre känsliga frågor, exempelvis miljö- och klimatfrågor drabbats. Även andra vagt formulerade artiklar i brottsbalken som ”propaganda mot staten” och ”utnyttjande av demokratiska friheter och rättigheter för att kränka statens intressen, samt så splittring mellan medborgare” används för att åtala och döma företrädare för civilsamhället. Flera civilsamhällesaktörer menar även att personer godtyckligt åtalas och döms för skattebrott i syfte att inskränka yttrandefriheten.

Rörelsefriheten kringkärs på olika sätt för personer som betraktas som regimkritiker. Rutinmässigt används mer eller mindre sträng övervakning och många av dessa sitter under perioder *de facto* i husarrest utan stöd i lag. Inför och under partikongressen i januari 2021 sattes flera civilsamhällesföreträdare och förmodade regimkritiker i husarrest i minst tio dagar, enligt flera civilsamhällesorganisationer. I samband med USA:s vicepresident Kamala Harris besök till Vietnam i augusti 2021 förhindrades en civilsamhällesföreträdare från att delta i ett rundabordsamtal med vicepresidenten. Enligt *Human Rights Watch* är användandet av utomrättsliga frihetsberövanden vanligt förekommande, inte minst i samband med större politiska händelser. Det förekommer också att förmodade regimkritikers pass konfiskeras och att de förhindras att resa ut ur landet.

Rörelsefriheten kringkärs ytterligare genom landets hårda pandemirestriktioner. Människor nekades i många fall helt att lämna sina hem och fick svårt att säkerställa tillgång till mat och mediciner. I Ho Chi Minh-staden användes militär för att säkerställa att restriktionerna efterlevdes.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande-, press- och informationsfriheterna garanteras i grundlagen, men är i praktiken, och genom annan lagstiftning, starkt begränsade. Myndigheterna kontrollerar systematiskt radio- och tv-stationer samt

tidningar och andra publikationer. Redaktörer mottar regelbundet instruktioner om hur de ska rapportera i känsliga frågor. Journalister är personligen ansvariga för det material som publiceras, vilket bidrar till omfattande själv censur. Privata medier är förbjudna, men förekommer. I *Reportrar utan gränser*s pressfrihetsindex 2021 rankades Vietnam på plats 175 av 180 granskade stater.

Internetanvändningen är utbredd och mycket av organisering, informationsspridning och dialog sker genom olika former av sociala medier, inte minst Facebook. Samtidigt noteras de senaste åren en ökad övervakning och repression även på internet. Innehåll filtreras och övervakas med stöd i lag. I januari 2019 trädde en cybersäkerhetslag i kraft, som innebär en skärpning av statens kontroll av internet. Bestämmelserna i lagen är vagt formulerade och kriminaliserar ett stort antal handlingar, bland annat att ”förvränga revolutionens framgångar” och att ”sprida falsk information på nätet”. Cybersäkerhetslagen ställer även krav på privata tjänsteleverantörer, såsom Facebook och Google, att inom 24 timmar ta bort innehåll som betraktas som olämpligt. Enligt uppgifter i statskontrollerad media under 2021 efterlever såväl Facebook som Google i regel dessa påbud. Företagen är därtill skyldiga att lagra data på servrar i landet och att på begäran lämna ut användardata till myndigheter, även utan föregående domstolsbeslut.

I juni 2021 fattade informations- och kommunikationsministeriet beslut om en uppförandekod för användare av sociala medier. Enligt uppförandekoden får användare enbart dela information från officiella och trovärdiga källor, inte publicera sådant som bryter mot lagen eller vanärar andras heder, värdighet, rättigheter eller intressen, ”väcker irritation hos allmänheten” eller ”riskerar den sociala ordningen och stabiliteten”.

Under 2021 fick hundratals individer böter, och i vissa fall fängelse, för att ha spridit vad regeringen uppfattade som desinformation om regeringens hantering av covid-19 pandemin.

Sedan 2018 finns en lag om tillgång till information, som innebär att allmänna handlingar kan begäras ut under vissa förutsättningar.

Genomförandet av lagen haltar dock och är inte enhetligt. Kunskapsnivån varierar mellan olika myndigheter och information om hur man kan begära ut handlingar saknas ofta. Lagen innehåller även flera vagt formulerade undantag som gör att informationstillgången kan inskränkas på godtyckliga grunder.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten är grundlagsskyddad. I praktiken, och genom annan lagstiftning, är rättigheterna dock starkt begränsade. Enbart sammankomster och föreningar som myndigheterna godkänner är tillåtna. Ett antal dekret begränsar möjligheterna att registrera och driva en förening. Organisering ska helst ske inom etablerade och partikontrollerade former, exempelvis under Fosterländska fronten, en massparaplyorganisation under kommunistpartiet.

Offentliga möten eller demonstrationer får enligt lag inte anordnas utan tillstånd. Ansökningar om tillstånd avslås ofta utan motivering. Vietnamesisk lag förbjuder protester och demonstrationer utanför domstolsbyggnader i samband med rättegångar. Polis och säkerhetstjänst har rätt att frihetsberöva personer som deltar i sådana sammankomster. Generellt bedöms det vara enklare att få tillstånd när det är fråga om mindre informella folksamlingar eller om demonstrationen rör frågor som bedöms som mindre politiskt känsliga.

Demonstrationer och protester förekommer ändå relativt ofta, inte minst i de större städerna. Våldsamma sammandrabbningar med polis och säkerhetstjänst har förekommit vid sådana tillfällen, exempelvis i samband med de stora protesterna mot den nya cybersäkerhetslagstiftningen i juni 2018.

Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet garanteras i grundlagen, men i praktiken regleras eller begränsas den med hänvisning till nationell säkerhet. En särskild lag om religions- och övertygelsefrihet finns. Lagen föreskriver ett förbud mot att använda religions- och övertygelsefriheten för att inskränka andras

rättigheter, eller hota nationell säkerhet, moral, nationell enighet och den allmänna ordningen.

Religiösa samfund måste ansöka om registrering för att få verka. I dagsläget är ett fyrtiotal religiösa samfund från en rad olika trosuppfattningar registrerade. Personer som tillhör oregistrerade samfund, inte minst personer som tillhör religiösa minoriteter, är särskilt utsatta för trakasserier, hot och övervakning. Enligt *Human Rights Watch* inbegriper detta även att personer tvingas avsäga sig sin tro, samt att de utsätts för frihetsberövanden och tortyr. Det förekommer att personer döms till längre fängelsestraff för samröre med icke-registrerade religiösa samfund.

Registrerade samfund kan som regel verka utan att hindras av myndigheterna. Situationen varierar emellertid kraftigt mellan olika samfund och i olika delar av landet. Generellt tolereras buddhistiska samfund i större utsträckning än exempelvis kristna.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Frågor om mänskliga rättigheter och företagande får allt mer utrymme. Ett arbete pågår med att ta fram en nationell handlingsplan för ansvarsfullt företagande, som väntas vara klar 2023. Vietnam åtog sig att ratificera samtliga av ILO:s åtta kärnkonventioner inom ramen för frihandelsavtalet med EU (som trädde i kraft i augusti 2020). I dagsläget har landet ratificerat sju, varav de två senaste, nummer 105 om förbud mot tvångsarbete och nummer 182 om värsta formerna av barnarbete, ratificerades 2020. Regeringen har meddelat att de senast 2023 avser ratificera den åttonde av ILO:s kärnkonventioner, nummer 87 om föreningsfrihet.

Idag finns inga registrerade oberoende fackföreningar. I princip samtliga fackföreningar tillhör *Vietnam General Confederation of Labour* (VGCL) som i sin tur organiseras under *Fosterländska fronten*. Strejkrätten är kraftigt begränsad, men strejker förekommer regelbundet i mer eller mindre organiserade former. Vietnam placeras i kategori fyra av fem i den

internationella fackliga samarbetsorganisationen *ITUC Global Rights Index 2021*, vilket innebär att systematiska övergrepp av arbetstagares rättigheter förekommer.

Tvångsarbete är förbjudet enligt lag, men förekommer. Personer under 18 år får inte utföra tunga och farliga arbetsuppgifter. Vietnam har en mycket stor informell sektor, där migrantarbetare är överrepresenterade och tillhör de mest utsatta.

I januari 2021 trädde en ny arbetslagstiftning i kraft som skulle föra regelverket närmare internationell standard. Bland de nya reglerna finns bland annat att normalarbetstiden inte får överstiga åtta timmar per dag eller 48 timmar per vecka och att tidsbestämda kontrakt enbart får förnyas en gång. Lagen ger även arbetstagare större möjligheter att säga upp sig om arbetsgivaren missköter sig och skapar även vissa möjligheter för facklig organisering på den enskilda arbetsplatsen – det sista dock fortsatt med krav på myndigheternas godkännande.

Den nya lagen föreskriver också hur arbetsplatsolyckor och arbetsrelaterad sjukdom ska hanteras, samt ger arbetstagare rätt att vägra att delta i arbetsmoment som hotar hälsa och säkerhet utan att riskera sin anställning. Lagen ger även stärkt skydd mot sexuella trakasserier och diskriminering på grund av bland annat kön, graviditet, etnisk tillhörighet och funktionsnedsättning. Kvinnor som har barn yngre än 12 månader tillåts numera även ta 60 minuters rast varje dag för att amma och kvinnor som menstruerar tillåts ta 30 minuters extra rast varje dag.

Enligt uppgifter från ILO var arbetslösheten i Vietnam runt 2,4 procent under 2020. Knappt 70 procent av alla kvinnor över 15 år deltog i arbetskraften 2020. Bland män i samma åldrar var siffran drygt 75 procent. Kvinnor arbetar oftare i osäkra anställningar, i informell sektor, utan lön eller med mindre lön än sina manliga kollegor för motsvarande arbete. Minimilönen i Vietnam varierar mellan olika regioner men är i spannet mellan motsvarande cirka 1 300 SEK och 1 800 SEK per månad.

Vietnams omfattande pandemirestriktioner har haft stora effekter på arbetsmarknaden. Fabriksarbetare tvingades i vissa perioder bo, äta, sova

och jobba på arbetsplatsen utan möjlighet att lämna. Enligt Världsbanken tjänade en genomsnittlig arbetstagare 12,6 procent mindre under det tredje kvartalet 2021 jämfört med samma period året innan, och under samma period ökade arbetslösheten till 3,7 procent. Personer som arbetar i den informella sektorn, ofta migrantarbetare och inte minst kvinnor, var särskilt utsatta.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Enligt grundlagen har alla medborgare rätt till hälso- och sjukvård. Över 90 procent av alla vietnameser täcks av den statliga sjukförsäkringen. Tillgången till primärvård är generellt god, men såväl tillgången till vård som vårdens kvalitet varierar, inte minst mellan stad och landsbygd. Mutor förekommer och är i vissa fall nödvändiga för att få tillgång till vård.

Den starka ekonomiska tillväxten under de senaste decennierna har inneburit förbättrad levnadsstandard och ett förbättrat allmänt hälsotillstånd. Hälso- och sjukvården har blivit bättre och sjukdomar som till exempel malaria, dengue och tuberkulos behandlas i dag framgångsrikt, även om de fortsatt förekommer. Samtidigt är alkoholkonsumtionen per capita bland den högsta i världen och tillgången till vård mot psykisk ohälsa är begränsad. Under 2021 skenade smittspridningen av covid-19 i Vietnam, vilket innebar en allvarlig belastning på hälso- och sjukvården.

Abort är lagligt och tillgängligt. Enligt vissa uppgifter är andelen aborter bland de högsta i Sydostasien. Tillgången till preventivmedel varierar stort och är ofta begränsad på landsbygden. Heltäckande sex- och samlevnadsundervisning saknas. Den undervisning som förekommer förespråkar ofta återhållsamhet.

Den förväntade medellivslängden 2019 var enligt Världsbanken cirka 71 år för män och cirka 80 år för kvinnor. Mödra- och barnadödligheten har minskat över tid och fortsätter att minska. Enligt Unicef var barnadödligheten (barn under fem år) 21 per 1 000 barn år 2020 och mödradödligheten 43 per 100 000 födselar år 2017.

Vietnam är hårt drabbat av klimatförändringar. Luftkvaliteten är vissa dagar bland den värsta i världen, inte minst i huvudstaden Hanoi med omnejd. Giftiga utsläpp och användning av bekämpningsmedel påverkar jordbruk och utgör risker för livsmedelssäkerheten. Användningen av kemikalien Agent Orange under Vietnamkriget anses fortsatt vara en vanlig orsak till medfödda missbildningar hos barn.

Rätten till utbildning

Grundläggande utbildning är avgiftsfri och obligatorisk för alla barn från 6 till 14 års ålder. Kostnader tillkommer för läromedel, skoluniformer med mera. Barn som tillhör etniska minoriteter kan under olika stipendieprogram få vissa kostnader täckta. Generellt sett är utbildning en prioriterad fråga i Vietnam och i genomsnitt avsätts 15–20 procent av statsbudgeten för utbildning. På landsbygden förekommer att barn används som arbetskraft i jordbruket eller i hushållet, vilket påverkar deras tillgång till utbildning negativt.

Enligt officiella uppgifter uppskattas cirka 87 procent av alla barn slutföra grundskolan, men variationerna är stora beroende på kön, om barnet bor i en stad eller på landsbygden, etnicitet och socioekonomisk status. På motsvarande gymnasienivå är skillnaderna än större. Fler flickor än pojkar går vidare till högre utbildning. Enligt Unesco var läskunnigheten 2019 cirka 96 procent bland personer över 15 år, och något högre bland män än bland kvinnor.

Långa perioder av online-undervisning under covid-19-pandemin har lett till svåröverskådliga effekter på barns tillgång utbildning. Även psykisk ohälsa bland barn tros ha ökat.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Landets starka ekonomiska tillväxt under de senaste decennierna har medfört att en stor del av befolkningen har kunnat ta sig ur fattigdom. Enligt Världsbanken ökade BNP per capita 2,7 gånger mellan 2002 och 2020, till omkring 2 800 USD (motsvarande cirka 28 000 SEK). Mellan 2011 och 2020 minskade andelen personer i fattigdom (mindre än 1,90

USD/dag, motsvarande cirka 20 SEK/dag) från 32 procent till under två procent.

Befolkningen har generellt god tillgång till mat, kläder och bostad. Omkring 82 procent har tillgång till grundläggande vatten- och sanitetsfaciliteter och 54 procent uppges ha direkt tillgång till filtrerat dricksvatten fritt från e-kolibakterier. Tillgången är emellertid ojämnt fördelad och de socioekonomiska klyftorna har vuxit över tid. Det stora flertalet av de personer som ännu lever i fattigdom bor på landsbygden. Det finns fortsatt påtagliga skillnader i levnadsstandard mellan personer som tillhör etniska minoriteter och den övriga befolkningen.

Vietnam placerar sig på plats 117 av 189 länder i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2020.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Könsrelaterad diskriminering är förbjuden enligt grundlagen och annan lagstiftning. Det finns en uttalad politisk vilja att stärka jämställdheten. Bland annat finns det en nationell handlingsplan för jämställdhet 2021–2030 och regeringen arbetar med stöd från internationella partners med flera program för att förbättra situationen för kvinnor och flickor. Enligt ILO ingår mer än 70 procent av kvinnor i arbetsför ålder i arbetskraften, vilket är väsentligt högre än snittet globalt (omkring 47 procent).

Könsstereotypa uppfattningar utgör fortsatt ett hinder för jämställdhet. Kvinnor och flickor har ofta sämre tillgång till utbildning och utvecklingsmöjligheter på arbetsmarknaden, inte minst på landsbygden. Kvinnor tar ett större ansvar än män för obetalt hemarbete. Den legala äktenskapsåldern är 18 år för kvinnor och 20 år för män, men barnäktenskap förekommer, inte minst bland flickor på landsbygden och flickor som tillhör marginaliserade grupper. Andelen kvinnor i det politiska ledarskapet på alla nivåer är låg.

Könsrelaterat våld eller hot om våld är förbjudet enligt lag men mäns våld mot kvinnor är ett utbrett problem, inklusive i nära relationer. I en studie

av FN och regeringen 2020 konstateras att närmare två tredjedelar av gifta kvinnor under sin livstid har upplevt fysiskt, sexuellt, emotionellt eller ekonomiskt våld alternativt kontrollerande behandling av sina makar. En tredjedel av dem har upplevt det under det senaste året. Få fall av våld i nära relationer anmäls emellertid och än färre leder till åtal och fällande dom. Uppskattningsvis 90 procent av drabbade kvinnor söker aldrig stöd eller upprättelse.

Effekterna av covid-19 pandemin drabbade kvinnor och flickor oproportionerligt hårt. Enligt en studie av Unicef förvärrade pandemin redan befintliga ojämlikheter, när kvinnor i högre utsträckning än män tog ansvar för hem och familj när skolorna var stängda. Samma studie noterar att rörelserestriktioner, isolering och försämrade socio-ekonomiska förhållanden också leder till mer våld mot kvinnor och barn i nära relationer.

Barnets rättigheter

Levnadsvillkoren för barn har förbättrats avsevärt de senaste två decennierna, men det finns stora skillnader inom landet. Enligt Unicef är barnfattigdom väsentligt vanligare bland barn som tillhör etniska minoriteter (52 procent) och bland barn på landsbygden (26 procent), jämfört med övriga delar av befolkningen. Barn som tillhör minoriteter, lever i fattigdom på landsbygden eller har en funktionsnedsättning saknar oftare tillgång till grundläggande säkerhet, hälsa och utbildning.

Lagstiftning finns på plats till skydd för barnets rättigheter, bland annat avseende utbildning, skydd mot våld och sexuellt utnyttjande. Sex med minderåriga (under 18 år) är förbjudet i lag och våldtäkt av barn innebär långa fängelsestraff, i vissa fall dödsstraff om barnet är under 13 år. Barnaga är förbjudet i skolor och på statliga institutioner men motsvarande förbud saknas för barnaga i hemmet. I realiteten är våld mot barn i uppfostringssyfte vanligt förekommande.

Enligt lag blir barn med minst en vietnamesisk förälder som föds i Vietnam automatiskt medborgare vid födseln. Även icke-medborgares barn kan få medborgarskap under vissa förutsättningar. En stor utmaning är att många barn som tillhör etniska minoriteter aldrig registreras, i vissa

fall på grund av föräldrars val eller av ekonomiska skäl, i andra fall på grund av att myndigheter försvårar registrering. Dessa barn saknar födelsebevis, vilket innebär stora utmaningar avseende deras framtida tillgång till utbildning och vård.

Strafflagen, som trädde i kraft 2018, kriminaliserar ett större antal sexuella handlingar mot barn än tidigare och föreskriver hårdare straff för människohandel. Den tillgängliga statistiken är bristfällig men sexuell exploatering, barnprostitution, människohandel och barnäktenskap pekas fortsatt ut som utbredda problem av civilsamhällesorganisationer.

Trots att förhandsbesked om kön är förbjudet och att riktade insatser görs från regeringen för att motverka könsselektiva aborter, aborteras fortfarande flickfoster i större utsträckning. Enligt data från 2019 föddes 111,5 pojkar per 100 flickor.

Myndighetsåldern i Vietnam är 16 år. Från tolv års ålder kan barn som begått allvarligare brott eller som återfaller i brott placeras i ungdomsvård. Personer under 18 år kan inte tilldömas livstids fängelse eller dödsstraff.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I Vietnam lever totalt 54 officiellt erkända etniska minoritetsgrupper, varav den största andelen lever på landsbygden. Grundlagen förbjuder alla former av etnisk diskriminering och föreskriver likhet inför lagen. Regeringen har antagit nationella mål och särskilda åtgärdsprogram i syfte att förbättra levnadsvillkoren för personer som tillhör etniska minoriteter – inte minst avseende tillgång till utbildning, sjukvård och infrastruktur. Samtidigt är personer som tillhör etniska minoriteter utsatta för omfattande marginalisering. Fattigdom, i vissa fall extrem fattigdom, är ett utbredd problem och den goda ekonomiska tillväxten har inte gynnat dessa grupper i samma utsträckning som majoritetsbefolkningen. Läs- och skrivkunnigheten är generellt lägre och barn som tillhör etniska minoriteter är tydligt överrepresenterade bland elever som slutar skolan i förtid.

Personer som tillhör etniska minoriteter har generellt sämre tillgång till adekvat sjukvård än den övriga befolkningen. De livnär sig ofta på jordbruk eller självhushållning, vilket gör dem särskilt utsatta för konsekvenserna av klimatförändringar och naturkatastrofer. Enligt civilsamhällesorganisationer är myndighetssanktionerad diskriminering mot personer som tillhör etniska minoriteter tidvis utbredd på lokal- och provinsnivå, särskilt i höglandsområdena i centrala Vietnam.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Situationen för hbtqi-personer har successivt förbättrats över tid i takt med att medvetandegraden ökat. Samtidigt är hbtqi-personer fortsatt stigmatiserade i samhället och inom familjen. Våld, hot, trakasserier och diskriminering mot hbtqi-personer förekommer, inte minst utanför de större städerna. Det finns ingen lag som förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Det finns en uttalad politisk ambition att stärka hbtqi-personers rättigheter. I den civilrättsliga lagstiftning som trädde i kraft 2017 legaliserades medicinsk och juridisk könskorrigering. En ny särskild lag om könsidentitet, som väsentligt skulle förbättra situationen för transpersoner – inklusive avseende möjligheten till könskorrigering och könsbekräftande behandling – väntas antas under 2022.

Samkönade sexuella handlingar är inte kriminaliserade. Det är dock inte möjligt för samkönade par att ingå registrerat partnerskap eller på motsvarande sätt få juridiskt erkännande för sitt förhållande.

Ett antal nationella hbtqi-organisationer har vuxit fram och bidragit till ökad synlighet och förståelse för hbtqi-frågor. Sedan 2011 har årliga Pridefestivaler kunnat arrangeras.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Vietnam saknar asyllagstiftning och en reglerad asylprocess. Landet har inte ratificerat FN:s flyktingkonvention och dess tillhörande protokoll. Det finns inget generellt förbud mot utvisning av personer till länder där de riskerar att utsättas för tortyr eller annan omänsklig behandling.

Det rättsliga skyddet för statslösa personer har stärkts över tid. Dessa inkluderar den stora grupp kambodjaner som i mitten av 1970-talet flydde undan Röda khmererna, och som nu kan få vietnamesiskt medborgarskap. Som en del i arbetet kopplat till FN:s migrationskompakt har Vietnam åtagit sig att tillträda konventionen om statslöshet senast 2025.

Förföljelsen av förmodade regimkritiker är en förklaring till att det på senare år skett en ökning av antalet personer som lämnar Vietnam. Uppskattningsvis omkring 4 000 personer lämnade landet 2020 för att söka asyl. Det finns rapporter om att personer som tillhör vissa etniska minoriteter fortsatt tar sig till grannländerna på grund av deras svåra situation i Vietnam.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt officiella uppgifter har omkring sju procent av Vietnams befolkning någon form av funktionsnedsättning. Enligt UNDP är förekomsten av personer med funktionsnedsättning omkring 1,5 gånger högre på landsbygden jämfört med i städerna. Andelen personer med funktionsnedsättning har ökat något, vilket bland annat beror på en åldrande befolkning, trafikolyckor och giftiga utsläpp.

I en UNDP-studie från 2020 anges att hushåll med personer med funktionsnedsättning har dubbelt så hög risk att drabbas av fattigdom. I gruppen av personer med funktionsnedsättning från två år och uppåt lever 17,8 procent i multidimensionell fattigdom. Generellt har personer med funktionsnedsättning svårare att ta sig in på arbetsmarknaden, även om andelen företag som anställer personer med funktionsnedsättning ökar.

Lagen om personer med funktionsnedsättning är från 2010 och har följts av stärkt skydd i annan lagstiftning. Personer med funktionsnedsättning möter dock fortsatt stora utmaningar när det gäller att kunna delta i samhället på jämlika villkor. Denna grupp har ofta svårare att få tillgång till sjukvård, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa, på grund av kunskapsbrist hos personal eller för att lokalerna är otillgängliga. På motsvarande sätt försvåras deltagande i utbildning för barn med funktionsnedsättning av otillgänglig arbetsmiljö och bristande tillgång till punktskrift, teckenspråk eller assisterande teknologi. FN:s special-

rapportör för barn har tidigare uttryckt oro över att en stor andel vietnamesiska barn med funktionsnedsättning inte går i skolan, trots förekomsten av specialskolor.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Vietnam

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Vietnam. Sverige har sedan 2013 inget bilateralt utvecklingssamarbete med Vietnam, men stödjer ett antal insatser med bäring på mänskliga rättigheter genom strategin för regionalt utvecklingssamarbete med Asien och Oceanien. Här kan bland annat nämnas UN Women och UNEP:s projekt *EmPower*, för stärkt jämställdhet i klimatarbetet och inom katastrofriskreducering. Vidare kan nämnas UNDP:s regionala program för företagande och mänskliga rättigheter, som i huvudsak syftar till att stödja arbetet med en nationell handlingsplan för ansvarsfullt företagande. Stöd ges även till ILO:s program *Better Work*, med fokus på förbättrade arbetsförhållanden inom textilindustrin. I Vietnam finns även sedan 2020 *Swedish Workplace Programme*, som stödjer företag att etablera social dialog på arbetsplatser.

Sverige har ingen formell dialog om mänskliga rättigheter med Vietnam, men lyfter och diskuterar regelbundet dessa frågor med vietnamesiska företrädare – såväl bilateralt som tillsammans med likasinnade länder. EU har en formell dialog om mänskliga rättigheter som vanligtvis genomförs varje år men har skjutits upp flera gånger. En bredd av olika människorättsrelaterade frågor diskuteras vid dessa tillfällen, såväl medborgerliga och politiska rättigheter inklusive personer som fängslats av politiska skäl, som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

FN har stor närvaro på plats i Vietnam. Särskilt viktiga är UNDP, UN Women, Unicef, WHO, ILO och Unesco. Även Världsbanken, IMF och asiatiska utvecklingsbanken finns på plats. Samtliga arbetar med och stödjer på olika sätt Vietnam genom kapacitetsutveckling och policydialog, inklusive på människorättsområdet. OHCHR finns inte på

plats och Vietnam har inte utfärdat en stående inbjudan till FN:s specialprocedurer. Ett drygt dussin specialrapportörer har besökt landet genom åren, den senaste – specialrapportören för rätten till mat – besökte landet 2017.

Vietnam granskades i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i januari 2019. Sveriges rekommendationer rörde avskaffande av dödsstraffet, säkrande av yttrandefrihet inklusive på internet, samt antagandet av en nationell handlingsplan om företagande och mänskliga rättigheter. Samtliga noterades av Vietnam.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1982.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 2015. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1990. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) ratificerades år 2015.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED) har inte ratificerats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) och det tillhörande protokollet har inte ratificerats.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) har inte ratificerats.